

PRIMAIRE SECTOR

BELEID

Ministerie van Transport, Integriteit,
Natuur en Ouderenzaken

2023 - 2028

Samen oogsten we de toekomst!

VOORWOORD MINISTER

De doelen voor de primaire sector zijn in hoofdlijnen gepresenteerd in het regeerprogramma 2021-2025 van het Kabinet Wever Croes II. Het gaat voornamelijk om het ondersteunen en stimuleren van de landbouw-, veeteelt- en visserijsector door kansen en samenwerking te creëren in de uitdagingen waarmee deze sector te maken heeft.

Het is een eer om onderhavig beleidsplan voor duurzame groei en bloei in de primaire sector te presenteren. Het streven is om de primaire sector in het algemeen om te vormen tot een baken van duurzaamheid, voedselzekerheid en voedselveiligheid voor ons eiland. De primaire sector, bestaande uit landbouw, veeteelt en visserij is van immens belang voor de sociaaleconomische structuur binnen de samenleving. Het zorgt voor het levensonderhoud, bewaart de natuurlijke hulpbronnen, verschaft werkgelegenheid, beëindigt honger en armoede, ondersteunt economische groei en speelt een essentiële rol bij het behouden en versterken van het cultureel erfgoed. In het licht van klimaatverandering, de aantasting van het milieu, de veranderende mondiale uitdagingen en het kwetsbare maritieme leven, is het absoluut noodzakelijk dat de gewoontes binnen de sector opnieuw geëvalueerd en aangepast worden om een welvarende en veerkrachtige toekomst veilig te stellen.

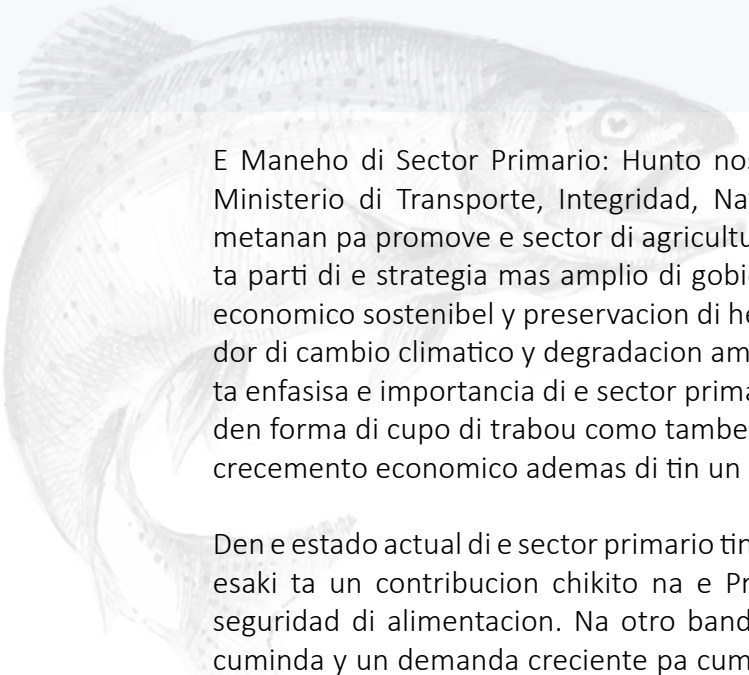
Bij de formatie van de regering en het instellen van het ministerie van natuur is voor de primaire sector, onder de aangelegenheden van dit ministerie, gekozen. Het horizontaal werken tussen ministeries zorgt voor een gedegen balans waarbij, dit ministerie zich voornamelijk richt op het duurzaam en bestendig maken van de sector en het ministerie van economie zich richt op de marktwerking en marktbescherming ter versterking hiervan.

Samenwerking is essentieel om uitdagingen te overwinnen en om de kansen te grijpen die een snel veranderende wereld biedt.

Hunto nos ta cosecha Futuro!

Ursell Arends

E Maneho di Sector Primario: Hunto nos ta Cosecha e Futuro, pa 2023-2028, presenta pa Ministerio di Transporte, Integridad, Naturalesa y Asuntunan di Adulto Mayor, ta delinea metanan pa promove e sector di agricultura, criansa di bestia y pesca na Aruba. E maneho aki ta parti di e strategia mas amplio di gobierno pa sigura seguridad alimentacion, crecimiento economico sostenibel y preservacion di herencia cultural, tumando cuenta retonan entre otro dor di cambio climatico y degradacion ambiental. Minister Ursell Arends, den su introduccion, ta enfasisa e importancia di e sector primario pa e sostiene estructura socioeconomico di Aruba den forma di cupo di trabou como tambe desminui hamber y pobresa. E sector por aporta na crecimiento economico ademas di tin un rol esencial den formacion di e herencia cultural.

Den e estado actual di e sector primario tin algun agricultor local di fruta y berdura, sinembargo, esaki ta un contribucion chikito na e Producto Bruto Nacional, esta e GDP di Aruba y su seguridad di alimentacion. Na otro banda, Aruba ta experimentando un aumento di prijs di cuminda y un demanda creciente pa cuminda accesibel y nutritivo pa tanto e poblacion local como turistanan. E sector mes ta enfrenta varios reto, incluyendo un clima seco y falta di tera fertil, cual ta rekeri tecnica innovativo pa surpasa den forma di sistema hydroponico of agroforesteria sintropico. Otro desafionan ta costo di operacion, acceso limita na financiamiento y mercadonan como tambe falta di regulacion y leyman specific y falta di datos concreto pa uza como base di maneho.

Estableciendo e vision y mision di Minister Arends pa cu e sector primario, e maneho ta trata pa haci seguridad di alimentacion un realidad pa un y tur na Aruba, promoviendo acceso na cuminda nutritivo, sigur y produci na manera sostenibel. E maneho ta pone metanan ambicioso pa aumenta e produccion agricola di 3% na 10% den e siguiente 4 aña y te cu 25% na 2030 pa asina por reduci dependencia di importacion y contribui na e SDG's.

E maneho ta delinea iniciativanan pa fortifica sector primario pa medio di practicanan sostenibel y reformanan regulatorio. Algun iniciativanan menciona den e documento ta, entre otro, e certificacion di Good Agricultural Practices pa asegura seguridad di alimentacion y calidad den produccion agricola, atendiendo cu preocupacionnan di consumidor tocante salud y sostenibilidad ambiental. Tin esfuersonan educativo pa aumenta conscientisacion pa cu sostenibilidad ambiental den plantamento y inculca balor di agricultura den e siguiente generacion. Otro accionnan pa apoya crecimiento di e sector agricola ta mediante analisis di mercado y un Programa di Desaroyo Agripreneurial, proveendo startups cu recursonan y entrenamiento pa innova y expande. E establecimiento di un Plataforma Nacional di Pesca y revisionnan na e Ordenansa di Pesca tin e meta pa promove pesca sostenibel cu participacion di ciudadano/piscado. Ademas, e maneho ta elabora riba legislacion cu lo ser actualisa pa regula crianza di bestia y asegura bienestar di animal. Den e maneho tambe ta tene cuenta pa fortifica e rol y funcionamiento di e Departamento di Agricultura, Cria y Pesca na bienestar di e sector y comunidad general.

**RESUMEN NA
PAPIAMENTO**

INHOUDSOPGAVE

	VOORWOORD MINISTER	03
	RESUMEN NA PAPIAMENTO	04
	1. BELEIDSVISIE, -INTENTIES EN SDG	06
	2. ANALYSE LANDBOUW, VEETEELT EN VISSERIJ(BEKNOPT)	06
	2.1 GEOGRAFIE EN LANDSCHAP	07
	2.2 TYPE LANDBOUWERS, VEETELERS EN VISSERS	08
	2.3 EEN TERUGBLIK	08
	2.4 DE UITDAGINGEN	10
	3. BELEIDSSPEERPUNTEN, -STRATEGIEËN EN -ACTIES	13
	3.1 RAAMWERK VOOR DE SECTOR	13
	3.1.1 LANDBOUW	13
	3.1.2 VEETEELT	13
	3.1.3 VISSERIJ	14
	3.2 BIJDRAGE VAN DE SECTOR AAN DE NATIONALE VOEDSELZEKERHEID	14
	3.2.1 LANDBOUW	14
	3.2.2 VEETEELT	14
	3.2.3 VISSERIJ	14
	3.3 STIMULEREN VAN VEERKRACHTIGE EN ROBUUSTE SECTOR	15
	3.3.1 LANDBOUW	15
	3.3.2 VEETEELT	16
	3.3.3 VISSERIJ	16
	4. MONITOR EN EVUALATIE	17
	5. RANDVOORWAARDEN	17
	5.1 DLVV	17
	5.2 BESCHIKBARE MIDDELEN	18
	5.3 SAMENWERKING	18

1. BELEIDSVISIE, -INTENTIES EN SDG

De **beleidsvisie** op de primaire sector is gericht op het verhogen van de voedselzekerheid, waar elk individu toegang kan hebben tot voedszaam, veilig en duurzaam geproduceerd voedsel waarin op basis van circulaire principes, de bevordering van het ecologisch en sociaal welzijn in harmonie met de natuur zijn voor de huidige en toekomstige generaties.

De **beleidsintentie** om middels (opstellen en implementatie van het) beleid, de primaire sector te bevorderen als een dynamische en inclusieve sector, waarbij het streven is om de productiviteit en efficiëntie van de lokale producenten te verhogen met behoud van milieu-integriteit en tevens het stimuleren van innovatie en technologische vooruitgang. Door samen te werken, met belanghebbenden en relevante overheidsdiensten, de landbouw te transformeren tot een pijler van welvaart en duurzaamheid, gebaseerd op solidariteit en respect voor het milieu.

Het doel is om de voedselzekerheid te vergroten, door de nationale landbouwproductie te verhogen van 3% tot 10% in de komende 4 jaar en tot 25% in 2030, en de afhankelijkheid van import te kunnen verlagen.

De beleidsdoelen van het ministerie van Transport, Natuur, Integriteit en Ouderenzaken, samen met de DLVVM, hierna te noemen DLVV, ondersteunen het behalen van de Sustainable Development Goals (SDG's of Duurzame Ontwikkelingsdoelen). De SDG's zijn afgesproken door de landen die zijn aangesloten bij de Verenigde Naties (VN). Voor Land Aruba is dit ook een prioriteit.

De beleidspeerpunten zijn gericht op de volgende SDG-doelen:

2. ANALYSE LANDBOUW, VEETEELT EN VISSERIJ (BEKNOPT)

Toegang tot betaalbaar en voedzaam voedsel is een fundamenteel mensenrecht. In 2019 was de lokale productie van groente en fruit verantwoordelijk voor slechts 0,8%, een fractie van de totale consumptie. Daarnaast was de bijdrage van de lokale landbouwsector minder dan 0,5% van het bruto nationaal product (BNP) volgens het SER-advies “*Voedselzekerheid op Aruba*” uit 2020¹. Voedselzekerheid is niet alleen belangrijk voor de lokale bevolking, maar ook om te voldoen aan de vraag naar voedsel van de gemiddeld 1.5 miljoen toeristen die ons jaarlijks bezoeken (CBS, *Total Visitors 2009-2021*).

In 2022, heeft de World Bank, in hun post analyse, een rapport² geproduceerd met betrekking tot de landbouwindustrie en voedselzekerheid waar verschillende punten naar voren zijn gebracht die duidelijk erop bewijzen dat Landbouw op Aruba haalbaar is. Duidelijk is wel dat er spoedige en concrete acties nodig zijn om realistische resultaten in productie te behalen en hierbij voornamelijk door het stimuleren van de huidige producenten om op een consistente manier te produceren.

De betaalbaarheid van voeding staat ook steeds meer onder druk. Volgens de Food Price Index (proxy) van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de United Nations zijn de internationale prijzen voor voedselproducten in 2021 gestegen met 28.1% ten opzichte van 2020 (FAO, Food Price Index). Internationale prijsstijgingen voor voedselproducten en transport worden lokaal doorberekend aan de consument. In de afgelopen vijf jaar is het bestaansminimum op Aruba binnen de sector ‘voeding en niet alcoholisch dranken’ voor een gezin van twee volwassenen en twee kinderen gestegen met 33,6% (CBS, *Subsistence Level by Sector, 2017 – Augustus 2022*).

2.1 Geografie en landschap

Aruba, als het droogste eiland van het Caribisch gebied, is genoodzaakt te innoveren om het gebrek aan vruchtbare grond en water te overwinnen, door onder andere het onderzoeken van hydrocultuur, agrobosbouw en het ontwikkelen van nieuwe kruisingstechnieken, etc. Echter, landbouw is niet het enige potentiële pad naar een hoger niveau van voedselzekerheid, ook veeteelt en visserij hebben een essentiële bijdrage, waarbij duurzaamheid een zeer belangrijk onderdeel is van het geheel.

Gesteld kan worden dat Aruba een zeer gezegend eiland is omdat het buiten de orkaangordel ligt, wat betekent dat in vergelijking met sommige eilanden in de regio, Aruba minder bekend is met de uitdagingen en verwoestingen die extreme natuurevenementen kunnen veroorzaken. Maar de natuur blijft onvoorspelbaar en het advies blijft dat Aruba beter voorbereid moet zijn op onverwachte veranderingen of crisissen (natuur, economisch, etc.).

1 <https://advies-voedselzekerheid-op-aruba-nov-2020.pdf> (ser.aw).

2 World Bank -RESEMBID- rapport ‘Building Aruba’s Food Security during de COVID-19 Pandemic and beyond’ (2020)

2.2 Type landbouwers, veetelers en vissers

De primaire sector kent twee type uitoefenaars van deze sector; namelijk de hobbyisten (niet-commercieel) en de commerciële ondernemers.

De **hobbyisten** (niet-commercieel) in de landbouw, veeteelt en visserij laten zich over het algemeen kenmerken doordat het wordt uitgeoefend, meestal in hun vrije tijd, voor hun persoonlijke voldoening, ontspanning, verlaging van eigen voedsel onkosten en als een recreatieve activiteit. Vaak worden deze praktijken van generatie op generatie overgedragen. Het belangrijkste doel van de activiteit is niet om winst te maken, maar om plezier te beleven aan het werken met planten, dieren of het vissen. Hobbyisten kunnen variëren van kleine of op grotere schaal tuinen en/of “huisdieren” te houden. Het doel is meestal op kleinere schaal en minder commercieel gericht. Hoewel er kosten zijn verbonden aan niet-commerciële landbouw/-veeteelt, zoals de aankoop van zaden of veevoer, operationele kosten, water, etc., is de financiële investering meestal beperkt in vergelijking met commerciële landbouw. Mensen die landbouw, veeteelt en visserij als hobby beoefenen, kunnen dit in hun vrije tijd doen en hebben over het algemeen minder tijdsdruk. De betrokkenheid kan variëren, afhankelijk van persoonlijke voorkeuren. Eventuele opbrengsten worden vaak gezien als een bonus en worden soms gebruikt om kosten te dekken of extra investeringen te doen. Hobbyisten in de landbouw/veeteelt hebben meestal een basiskennis van hun praktijken, maar ze hoeven geen experts te zijn. Leren, experimenteren en recreatief zijn staan centraal. Hobbyisten verkopen meestal hun producten niet op commerciële schaal, maar kunnen deze delen met vrienden en familie of bijdragen aan het bevoorraden van lokale markten. Een hobbyist kan gezien worden als een “prospect” ondernemer. Hieronder staan de verschillende factoren die van toepassing zijn voor een ondernemer in deze sector.

De *commerciële* landbouw, veeteelt en visserij is gericht op het genereren van inkomsten en winst. Het is een commerciële onderneming waarbij landbouw en veeteelt producten worden geproduceerd voor verkoop op de markt. Commerciële landbouw en veeteelt kunnen variëren van kleine familiebedrijven tot grote agrarische ondernemingen. De schaal is meestal groter en de productie is gericht op de marktvraag. Dit vereist aanzienlijke financiële investeringen in land, apparatuur, zaden, veevoer en arbeidskosten, water en nutriënten. Ondernemers in de sector zetten zich vaak fulltime in voor hun bedrijf en hebben te maken met strakke schema's en seizoensgebonden werkbelastingen. Het hoofddoel van commerciële praktijken is het maken van winst.

Ondernemers in de landbouw en veeteelt moeten vaak een diepgaande kennis hebben van landbouwpraktijken, bedrijfsbeheer, marktanalyse en financiën. Gespecialiseerde kennis wordt vaak geïmporteerd gezien het lokale aanbod beperkt is. De lokale ondernemers, in het bijzonder voor landbouw, moeten hierdoor strategieën kunnen ontwikkelen voor marketing, distributie en verkoop van hun producten en hierdoor meer toegang kunnen krijgen tot bredere markten en internationaal exporteren. De commerciële aspecten binnen de visserij verschillen in zekere mate met de landbouw en veeteelt op het gebied van kennis en grootschaligheid indien visserij de enige bron van inkomen is voor de visser.

2.3 Een terugblik

De Dienst Landbouw, Veeteelt, Visserij en Markthallen (DLVVM) ook wel bekend als Santa Rosa, is in 1976 per Landsbesluit opgericht. Gedurende de jaren, heeft de overheid van

Aruba, verschillende pogingen gedaan, zoals de instelling van ondersteunende wetten en regelgevingen, met als doel een positieve ontwikkeling te garanderen voor de primaire sector van Aruba.

Sinds 2010 tracht de DLVV, door het faciliteren van intensieve workshops, bewustwording campagnes, maandelijks markt met lokale producten, registratie van zowel commercieel als hobby projecten, de sector te versterken. Toentertijd begonnen de jongere boeren ook interesse te tonen in het gebruik van innovatieve systemen zoals hydroponische en aquaponische systemen, die bij konden dragen aan een meer milieuvriendelijke productie van agrarische producten. Het gebruik van chemicaliën en pesticiden, werd voor de jongere generatie een uitdaging voor de kwaliteit van hun producten. De oudere generatie van boeren, die ook produceerde, maar vanwege de klimaatverandering, is het echter steeds moeilijker en kostbaarder geworden. Al hoewel er verschillen waren in mentaliteit en productiesystemen tussen de generaties, was er een gezamenlijke belangstelling in het produceren van verse producten voor het verbeteren van de voedselzekerheid. Echter, met de veranderingen kennis en nieuwe ontwikkeling van systemen, kwam ook de vraag naar meer kennis om verder te ontwikkelen op dit gebied.

Door de COVID-19 pandemie, werd de hele wereld en ook Aruba geconfronteerd met een crisissituatie in 2020, met grote gevolgen die ongekende veranderingen en onzekerheid teweegbrachten in de samenleving. Coronapandemie, zoals het ook wordt genoemd, heeft Land Aruba gedwongen om op alle vlakken veranderingen en aanpassingen door te voeren en verdere beslissende maatregelen te nemen.

Het sluiten van de grens had drastische gevolgen voor de import van primaire producten en dus voor de bedrijven en inwoners. Het is juist in deze algehele crisis dat de kansen en bijdrage van de primaire sector en de DLVV zijn toegenomen. De boeren, gaven niet op, en op dat moment werd bevestigd, dat de lokale producenten op de goede weg zijn. Boeren werden creatief en alhoewel velen hun producten normaal aan de horeca-industrie verkochten (die totaal stopte tijdens de pandemie), konden ze toch doorgaan met hun productie omdat de lokale bevolking hun nieuwe afzetmarkt werd. Het werd duidelijk voor iedereen, dat onder het Arubaanse volk, een grote vraag was naar lokale producten en dat ze bereid waren om de primaire sector te ondersteunen. Meer en meer boeren, die jaren niet actief waren, begonnen weer met productie van onder andere groente, fruit, vlees, vis en honing.

Over het algemeen wordt visserij als een cultureel erfgoed beschouwd waar veel vissers hun traditionele gewoonten uitoefenen. Zo trotseerden generaties vissers met dapperheid de dagelijkse uitdagingen en risico's op de open zee, om de lokale bevolking van verse vis te voorzien. Vele vissers zijn door de jaren heen op zee vermist (en naar waarschijnlijkheid overleden), en hebben hun familieleden met verdriet en onzekerheid achtergelaten. Dankzij de Coronapandemie heeft ook bij de sector visserij een belangrijke verandering plaats gevonden, inmiddels is er een gedoogbeleid voor het speervissen, in het kader van voedselzekerheid, waar dat wordt mogelijk gemaakt. Het "oude" beleid dat ingesteld is van 2002 door de natuurbescherming verordening werd speervissen verboden.

Met betrekking tot de markthallen kan gesteld worden dat er in de loop der jaren, de aan de vissersbootjes haven (ook wel bekend als de 'Waf') gelegen markthallen, van bestemming

zijn veranderd. Wat vroeger een centraal verkoopcentrum was voor verse groeten en fruit is nu een toeristische trekpleister van souvenirshops. Hierdoor is er geen (locatie) centrum of centrale afzetmarkt, van deze sector, voor de lokale bevolking.

Al met al kan gesteld worden dat de primaire sector positieve doch onvoldoende ontwikkelingen heeft gekend om een aanzienlijke bijdrage te kunnen leveren aan de voedselzekerheid en duurzaamheid. Hierdoor is het van essentieel belang de aandacht te blijven richten op het verder ontwikkelen van deze sector en de uitdagingen niet uit de weg te gaan.

2.4 De uitdagingen

Er zijn bij de DLVV momenteel 220 niet commerciële (hobbyisten) en 27 commerciële landbouwers bekend, die aan zowel traditionele als hydroponische vormen van landbouw doen. Totaal zijn er 170 niet commerciële veetelers en 4 commerciële varkens- en geitenboeren. In de vissers sector zijn er 2 bekend die commercieel vissen, en die ook bij de KVK geregistreerd staan. In het speervissers gedoogbeleid zijn er 201 personen geregistreerd. Naar schatting ligt het aantal actieve vissers (hobbyisten) rond de 1600. Bij de DLVV zijn ook 4 commerciële kippenboerderijen en 4 commerciële bijenhouders, bekend.

De toenemende vraag naar lokale producten, kent een aantal uitdagingen die als volgt zijn gecategoriseerd:

» **Wet- en regelgeving.**

Noch de landbouw noch de veeteelt kennen specifieke wet- en regelgevingen. Daarnaast is de Visserij verordening verouderd en biedt weinig kansen voor een omschakeling naar duurzame praktijken. Dit heeft als gevolg dat er geen tot weinig (toe)zicht is op de sector, maar ook dat er weinig instrumenten aanwezig zijn voor het stimuleren van de sectoren. Denk hierbij aan gunstige fiscale maatregelen bij de import van grondstoffen, etc. en gereed materiaal.

Daarnaast hechten consumenten steeds meer waarde aan voedselveiligheid en aan voedselkwaliteit ten behoeve van hun gezondheid. Maar het uitblijven van wet- en of regelgeving beperkt de mogelijkheid om de standaard voorwaarden van deze sectoren te kunnen regelen zodat de lokale landbouw, veeteelt en visserij productie aan deze kwaliteitseisen kunnen voldoen.

Een belemmerend feit binnen dit kader is dat de meeste wet- en regelgeving die direct of soms indirect, te maken hebben met de ontwikkeling van de sector, niet direct onder het ministerie belast met de sector vallen. Hierdoor zijn er verschillende factoren en/of ministeries die invloed hebben op deze sector.

» **Onvoldoende bijdrage van de sector aan de nationale voedselzekerheid.**

De sector draagt in haar totaliteit naar schatting slechts 3% bij aan de voedselzekerheid waardoor de afhankelijkheid van import in stand wordt gehouden³. Daarnaast maakt deze lage bijdrage het voor de sector ook moeilijk om uit te kunnen groeien tot een sterke economische pilaar voor Aruba.

³ Reële cijfers zijn niet beschikbaar. De schatting is gebaseerd op cijfers van import en beschikbare data ten aanzien van lokale productie.

» **Gebrek aan data (collectie).**

Het gebrek en belang van beschikbare en betrouwbare data (gegevens) raakt ook de primaire sector. Door een goede datacollectie kan er beter inzicht worden verkregen in de reële productie van de landbouw, maar ook de producten van de veehouderij en visserij.

Voor deze laatste, alhoewel deze over het algemeen als cultureel erfgoed wordt beschouwd, is er geen vastlegging/documentatie van de verschillende traditionele visserij methodes.

Door het gebrek aan feitelijke data/gegevens kampt de visserij met een toenemende druk vanuit de natuur- en milieubewegingen (stichtingen, NGO's) waar een kwetsbaar maritiem leven, illegale visserij en mondiale overbevissing redenen vormen tot het bekritisieren van verschillende visserij methoden als ook het pleiten voor strengere bescherming van verschillende vissoorten. Onder de lokale boeren, veetelers en vissers leeft wantrouwen naar de overheid toe wanneer het op datacollectie neerkomt, in het bijzonder door de angst voor eventuele fiscale gevolgen.

» **Onbestendigheid en gebrek aan veerkracht.**

De primaire sector, in het bijzonder de landbouw en veeteelt, is niet bestendig, noch veerkrachtig door onder andere hoge operationele kosten van water en energie kosten. Ook de visserij gaat gebukt onder de steeds stijgende brandstofprijzen. Daarnaast, hebben veel boeren, veetelers en vissers weinig tot geen toegang tot financiering en of enige subsidies om deze kosten beheersbaar te houden. Zowel de landbouw als veeteelt hebben beperkte beschikbare grond, wat de mogelijkheid tot grootschalige landbouw en veeteelt beperkt. De veeteelt wordt geconfronteerd met unieke uitdagingen vaak als gevolg van hun beperkte toegang tot afzetmarkten, klimaatomstandigheden, hoge kosten van (import) voer en logistieke beperkingen. Ook kampen zij met een overlast van straathonden die de dieren dodelijk kunnen bijten. De hoge mortaliteit onder de vee-dieren zorgt voor hogere kosten en lagere opbrengsten.

» **Gebrek aan geformaliseerde organisatie en vertegenwoordiging van de sub-sectoren.**

De sector zelf is zeer verdeeld, dat geldt voor zowel de landbouw, veeteelt als de visserij. Door het gebrek aan samenwerking en een geformaliseerde vertegenwoordiging van de sector wordt het versterken van de sector bemoeilijkt.

De landbouw kent een vereniging zijnde de United Farmers Aruba, met 30 leden. Voor de visserij bestaat de Stichting Centro di Pesca Hadicuri. Echter, deze vertegenwoordigd in het bijzonder de vissers (families) van de noordelijke kant van het eiland. Deze vertegenwoordigd niet alle vissers op het eiland.

» **Gebrek aan kennis, capaciteit en educatie.**

De kennis van de lokale boeren en vissers over hun werkpraktijken vloeien meestal voort door jarenlange tradities. De tijd staat niet stil en ook binnen deze sectoren dient men zich te gaan richten op duurzaamheid, innovatie, circulaire principes⁴ en een verantwoorde balans tussen mens en natuur/milieu. De primaire sector dient zich niet slechts te richten op de omvang van productie maar ook op de wijze waarop landbouw, veeteelt en visserij wordt uitgeoefend alsmede hun impact op de natuur. Het is van belang om kennis en educatie te stimuleren

4 Circulair Principes/ bouwen als nieuwe norm betekent Circulair (ver)bouwen is een vorm van duurzaam bouwen waarbij de circulaire economie ontwerpprincipes in de bouw worden toegepast. Dit begint dus al bij de tekentafel van de architect. BV; installatie van goot systemen waterreservoir (regenbak), gebruik van klinkers in plaats van asfalt op grote parkeerplaatsen, wand "verticale farming" in commerciële gebouwen. De strekking omvat onder andere hemelwater op vangst, voorkomen erosie, temperatuur verlaging binnen het gebouw en besparing van oppervlakte voor voedselproductie.

op het gebied van onder andere duurzame praktijken, natuurlijke hulpbronnen, veiligheid, dierenwelzijn, het effect van klimaatverandering en bedrijfsvoering.

» **Gebrek aan samenwerking.**

Het gebrek aan samenwerking is op alle gebieden merkbaar en heeft een nadelige werking op de hele sector. Op ministerieel niveau wordt het uitgeven van huurgronden, het beheer ervan en de toezicht en controle als een van de grootste beleidsknelpunten ervaren. Directie Infrastructuur en Planning (DIP) is verantwoordelijk voor het afgeven van huurgronden, maar heeft weinig tot geen middelen voor beheer en controle hiervan. Het gevolg hiervan is dat er geen overzicht bestaat van welke gronden nog beschikbaar zijn, maar ook niet welke gronden daadwerkelijk worden gebruikt voor landbouw en veeteelt. Ook voor het beheer en controle op aanleg pieren van vissers kampt met hetzelfde probleem. De huidige instellingen/ structuur van de DIP en DLVV bemoeilijkt de samenwerking op het gebied van plannen en inrichting van gebieden voor de sector.

Ook binnen de sector zelf kan er weinig gesproken worden van samenwerking en is de versnippering duidelijk merkbaar. Wat de factoren zijn die deze synergie beïnvloeden is op dit moment nog onduidelijk. De samenwerking tussen boeren, veetelers en vissers zou juist zowel kostenverlagend als inkomstenverhogend kunnen werken.

» **Beleidsmatige aanpak versus uitvoering.**

Een van de grootste knelpunten om de primaire sector tot een robuuste sector te maken is het gebrek aan beleidsmatige aanpak. Ondanks dat de DLVV tot een directie is gewijzigd heeft zij zich gedurende de jaren niet verder kunnen ontwikkelen, en kent al jarenlang een stagnatie in haar uitvoeringstaken zoals het organiseren van markten, beheren van de kinderboerderij, faciliteren van de lokale boeren met water en ad hoc projectmatige interventies. Ook het rapport van de World Bank⁵ uit 2021 bevestigt het belang van een beleidsmatige aanpak.

5 Idem referentie 2

3. BELEIDSSPEERPUNTEN, -STRATEGIEËN EN -ACTIES

Het realiseren van de beleidsvisie dient een beleidsmatige aanpak over de periode van 2023-2028. In dit hoofdstuk worden de beleidsstrategieën en-acties gepresenteerd in het kader van de beleidsspeerpunten namelijk;

1. Raamwerk voor de sector;
2. Bijdrage aan de voedselzekerheid;
3. Het creëren van een veerkrachtige en robuuste primaire sector.

3.1 Raamwerk voor de sector

Raamwerk voor de primaire sector, door middel van wetgeving en regulatie, zal bijdragen aan het creëren van een balans tussen economische belangen, milieuverantwoordelijkheid en het waarborgen van de volksgezondheid en het welzijn. Het bevorderen van duurzame en verantwoorde praktijken dient gebaseerd te zijn op circulaire principes in de landbouw en aanverwante sectoren. De belangrijkste speerpunten zijn voedselveiligheid, milieubescherming, marktregulatie, land (en zee)beheerplanning, dierenwelzijn, vaststellen van standaarden en normen (indicatoren), toezicht en controle.

3.1.1 Landbouw

- » Het introduceren van een Landbouwverordening. Met vernieuwde (fiscale) wet- en regelgeving de landbouwsector volgens de voor de Arubaanse situatie geldende normen te reguleren en te stimuleren.
- » Introduceren van een Good Agricultural Practices (GAP) certificering. De Global GAP-certificering is een norm die van toepassing is op de primaire productie van landbouwproducten bestemd voor menselijke consumptie. Vanwege de toenemende bezorgdheid van consumenten over gezondheid in combinatie met milieu en klimaatverandering is Global GAP in het leven geroepen. De Global GAP is een certificatiesysteem waaraan deelnemers van de primaire sector zich moeten houden. Het Global GAP-systeem stelt eisen aan het kwaliteitssysteem voor primaire producten. De doelstelling is om het vertrouwen van de consument met betrekking tot voedselveiligheid en kwaliteit te bevorderen en te behouden. Het behalen van een Global GAP-certificaat zal betekenen dat het product aan de voorschriften betreffende de teelt van primaire producten heeft voldaan. Het zal moeten aantonen dat het product op een verantwoorde manier tot stand is gekomen. Op dezelfde wijze wordt de mogelijkheid gecreëerd tot export van de lokale producten.

3.1.2 Veeteelt

- » Het introduceren van een veeteeltverordening. Met vernieuwde (fiscale) wet- en regelgeving de veeteeltsector volgens de voor de Arubaanse situatie geldende normen te reguleren en te stimuleren.
- » Het introduceren van een dierenwelzijnswet/-landsverordening. Deze is gericht op de relatie tussen mens en dier. Hiermee wordt beoogd het welzijn, het houden, slachten en fokken van (invasieve- niet inheemse diersoorten) huis- en vee dieren op verantwoorde wijze te reguleren.

3.1.3 Visserij

- » Herzien en waar nodig aanpassen van de Visserijverordening. Het uitgangspunt is om duurzame lokale- en culturele visserijpraktijken door betere regelgeving en het toepassen van natuurvriendelijke methodes, te reguleren.
- » Middels wettelijke kader en regelgeving het speervissen reguleren op basis van een vergunningstelsel-model.

3.2 Bijdrage van de sector aan de nationale voedselzekerheid.

Het verhogen van de mate van voedselzekerheid zal zich richten op het verzekeren van voldoende, veilig en voedzaam voedsel voor iedereen, op een duurzame manier. De belangrijkste criteria binnen dit beleid zijn beschikbaarheid van voedsel, toegankelijkheid, stabiliteit, kwaliteit/ voedingswaarde en veiligheid en ook de duurzaamheid van het productieproces.

3.2.1 Landbouw

- » Het stimuleren van hobbyisten. Het uitgangspunt is dat het stimuleren van hobbyisten/ niet-commercieel uitoefenaars, een directe positieve impact heeft op de voedselzekerheid. In dit kader wordt ook gericht op het stimuleren van schooltuinen en buurttuinen.
- » Het diversifiëren van gewassen en vee waardoor de biodiversiteit bevorderd kan worden.
- » Het stimuleren van biologische landbouwpraktijken en hierdoor het gebruik van synthetische meststoffen en pesticiden te vermijden (verbieden). Op deze wijze kan de gezondheid en de vruchtbaarheid van de bodem worden behouden. Hieronder kunnen ook regeneratieve⁶ praktijken toegepast worden.
- » Marktanalyse & Economische Rendabiliteit: In samenwerking met het Ministerie van Economische Zaken onderzoek doen naar de meest kansrijke gewassen en dit alles inclusief de onderliggende technologie en commercialisatie op de Arubaanse markt.

3.2.2 Veeveelt

- » Het diversifiëren van veesoorten.
 - » Het stimuleren van de toegang tot lokale (afzet) markten.
- De mortaliteit van de vee-dieren verlagen door goede voorziening van vee(dieren) artsen. Het dierenwelzijnsbeleid dient te worden aangescherpt waardoor niet slechts naar de straatdierenproblematiek wordt gekeken maar ook naar een verantwoorde veehouderij.

3.2.3 Visserij

- » Het installeren van een Fishing Attracting Device (FAD) conform de richtlijnen van een herziene Maritieme Ruimtelijke Planning.

⁶ Regeneratieve landbouw is een productiemethode waarbij natuurlijke hulpbronnen worden versterkt in plaats van uitgeput.

3.3 Stimuleren van veerkrachtige en robuuste sector

Om van de primaire sector een robuuste en veerkrachtige sector te maken, zal de focus liggen op het bevorderen van duurzaamheid, het verhogen van de productiviteit, het diversifiëren van gewassen en vee, het ondersteunen van kleinschalige landbouw, onderzoek en ontwikkeling, het verbeteren van infrastructuur, opleiding en capaciteitsopbouw, het verbeteren van markttoegang, het bevorderen van financiële inclusie, het versterken van ketensamenwerking en het vergroten van de klimaatbestendigheid.

3.3.1 Landbouw

- » Re-evaluatie van het huidige concept van markthallen op effectiviteit, toegankelijkheid en doeltreffendheid.
- » *Agripreneurial Development Program (Pilotprogramma)*. In samenwerking met het ministerie van economische zaken. Hiermee worden vanuit de overheid startups en uitbreidingen van bestaande actieve ondernemingen in de landbouwsector met toegang tot micro-kredieten, terreinen en opleidingsprogramma's.
- » Het introduceren van *Agri-Innovation Park (AIP)* in samenwerking met Ministerie van Economische Zaken. Het AIP is een bedrijventerrein bestaande uit kavels die uitsluitend bedoeld zijn voor de ontwikkeling van innovatieve kweek- en kas technologieën binnen de Arubaanse context. Op het terrein kunnen landbouwondernemers hun eigen kas- en/of kweeksystemen aansluiten op de aanwezige basisvoorzieningen zoals water, elektra en datanetwerken om data te verzamelen.
- » Onderzoek naar de verschillende gewassen- en krop soorten.
- » Het opzetten van een "Mercado" distributienetwerk. Dit kan de efficiëntie verbeteren, de kosten minimaliseren en de middelen optimaliseren voor alle belanghebbenden in de agrarische waardeketen.
- » Het implementeren van het hub-and-spoke model (bij de Cooperativa Santa Rosa). Dit vereist een veelzijdige aanpak die rekening houdt met de specifieke kwetsbaarheden en sterke punten van kleine eilanden. Het zou aanpasbaar en participatief moeten zijn en gericht op het bevorderen van een duurzame landbouw- en veeteelt ontwikkeling die ten goede komt aan de lokale gemeenschap en tegelijkertijd het milieu beschermt.
- » Het oprichten van een "Plataforma Nacional pa Cunukero". De doelen zijn het inventariseren van data, knelpunten en uitdagingen van de landbouwers en veetelers, een nationaal plan opstellen voor een transitie naar duurzame landbouw/ veeteelt praktijken, het versterken van de samenwerking en partnerschap tussen de doelgroep en de overheid.
- » Het bieden en faciliteren van om- en bijscholingsprogramma's gericht op nieuwe en innovatieve technieken, duurzame middelen en praktijken tot behoud van de natuur.
- » Middels voorlichting, schoolprojecten en buurttuinen de samenleving de kennis, het belang en de voordelen van de primaire sectoren bij te brengen. Een voorbeeld hiervan is het project "Syntropic Agroforestry" op basisscholen.

3.3.2 Veeteelt

- » 'Carousel di Cria'- Een insulair uitwisseling van vee-dieren waardoor de inteelt wordt verlaagd alsook de kosten van inkoop door de overheid. (?).
- » Onderzoek verrichten naar de 'best practices' op het gebied van de veehouderij.
- » Invoeren van centrale en digitale fokkerij- en kweek programma's.

3.3.3 Visserij

- » Het herinrichten en verbeteren van de huidige infrastructuur van de vissershutjes en aanleg pieren, conform natuur- en milieuvriendelijke eisen.
- » Het door middel van inventarisatie van de uitdagingen van de visserspielen planmatig en structurele onderhoudsplannen opstellen.
- » Onderzoek verrichten naar import(verbod) van (beschermde) vissoorten
- » Onderzoek verrichten naar eventuele invoering van seizoenen vissen voor bepaalde vismethoden.
- » Evaluatie op effectiviteit, doelmatigheid van de statuten, taken en werkzaamheden van de Stichting Centro di Pesca Hadicurari, en waar nodig aanpassen/ herinrichten.
- » Het oprichten van een 'Plataforma Nacional di Piscado' met als doel, het inventariseren van alle knelpunten en uitdagingen van de vissers, het opstellen van een nationaal plan voor een transitie naar duurzame visserij praktijken, de vastlegging van alle traditionele vismethoden en het opstellen van een nationaal plan voor veiligheid en educatie voor vissers.
- » Voor Landbouw, Veeteelt en Visserij zijn er veel kansen te behalen met regionale en internationale samenwerking: het coördineren, trekken en voorzitten van regionale bijeenkomsten zoals het Agritech Summit Aruba (event) in samenwerking en de Dutch Caribbean Agriculture Visioning Conference waarbij innovators vanuit de hele wereld worden uitgenodigd om hun visie, uitdagingen en concrete oplossingen te delen met de lokale regionale vertegenwoordigers van de primaire sector.

4. MONITOR EN EVALUATIE

Monitoring en evaluatie zijn van groot belang om de effectiviteit en impact van het beleid te kunnen meten en zijn als volgt vastgesteld:

1. Regelmatige monitoring door een structureel overlegsysteem, feedback en evaluatie met stakeholders, partners, consumenten en overheidsdiensten. Er dient een actieplan te worden opgesteld met de verantwoordelijke partijen zodat vooruitgang kan worden gevolgd.
2. Successen en goede praktijken die kunnen worden uitgebreid moeten worden geïdentificeerd, evenals uitdagingen en fouten waarvan kan worden geleerd voor toekomstige beleidsinitiatieven.
3. Helder en transparante rapportage en communicatie van de bevindingen aan belanghebbenden, partners en de samenleving.
4. Evaluatieresultaten dienen als basis voor de continue verbetering van het beleid en aanpassing van de strategieën.

5. RANDVOORWAARDEN

5.1. DLVV

De DLVV is als overheidsinstantie belast met de primaire sector en heeft een essentiële rol in het behalen van de doelen ten aanzien van de sector, de voedselzekerheid en voedselveiligheid.

Het goed uitrusten, inrichten en organiseren van de directie geldt in deze beleidsnota als randvoorwaarde voor de volgende te ondernemen acties en aanpassingen van de kerntaken:

1. Formaliseren en realiseren Directie LVV;
2. Her- en bijscholing personeel DLVV;
3. Aannemen van meer gespecialiseerde personeel voor een onderzoek en documentatie van alle drie sectoren;
4. Opzetten van centrale (digitale) dataverzamelingssystemen;
5. Het versterken van de beleidsverantwoordelijkheid en taken voor de primaire sector;
6. Beheer en toezicht rol voor huurgronden en visserspieren;
7. Beleidsrol in samenwerking met DIP ten aanzien van de nog beschikbare huurgronden en visserspieren;
8. Betere samenwerking met DEZHI ter verkrijging van benodigde data (import en verkoop) van de primaire sector;
9. Samenwerking met het Ministerie van Onderwijs om opleidingen in de primaire sector te stimuleren;
10. Internationale samenwerkingen tot stand brengen en indien nodig te bekrachtigen;

5.2 Beschikbare middelen

Het implementeren en realisatie van de lange termijn beleidsspeerpunten en acties dienen te kunnen beschikken over voldoende (financiële) middelen. Per onderdeel van de beleidsacties zal een inventarisatie en kostenraming worden opgesteld.

5.3 Samenwerking

Een effectief beleid gaat gepaard met goede samenwerking tussen alle stakeholders binnen de hele sector, maar ook een efficiënte verdeling en uitvoering van de (overheid) bevoegdheden en-taken.

Belangrijke actoren binnen het beleid zijn;

- De minister van Transport, Integriteit, Natuur en Milieu;
- De minister van Economische Zaken, Communicatie en Duurzame Ontwikkeling;
- De minister van Algemene Zaken, Innovatie, Overheidsorganisatie, Infrastructuur en Ruimtelijke ordening;
- De minister van Arbeid, Energie en Integratie;
- Directie Economische Zaken, Handel en Industrie;
- Directie Landbouw, Veeteelt, Visserij/Santa Rosa;
- Directie Infrastructuur en Planning;
- Dienst Openbare Werken;
- Directie Natuur en Milieu;
- Directie Volksgezondheid;
- Directie Wetgeving
- DEZHI
- Qredits Aruba N.V.;
- Universiteit van Aruba;
- Water- en energiebedrijf (WEB);
- Naamloze Venootschap Elektriciteit-maatschappij Aruba (ELMAR).
- Aruba Tourism Authority (ATA)
- Aruba Hotel and Tourism Association (AHATA)
- Aruba Trade & Industry Association (ATIA)

SAMEN OOGSTEN WE DE TOEKOMST

MINISTERIE
TRANSPORT, INTEGRITEIT
NATUUR EN OUDERENZAKEN

BELEID PRIMAIRE SECTOR 2023-2028

